

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.1.53-66>

Hans Urs Von Balthasar: The Holy Trinity at the Heart of Theology

Hans Urs von Balthasar: Najsvätejšia Trojica v srdci teológie

Ivan Ondrášik, Katarína Ondrášiková

Abstract

The aim of the article is to approach the doctrine of the Holy Trinity in the theological concept of the Swiss theologian Hans Urs von Balthasar. First, we approach the sources of inspiration for his theology. We analyze the analogy of being, transcendentals, the relationship between reason and faith. Then we reflect on theological aesthetics, the relationship of God as good to human freedom, and the relationship between God and truth. The trinitological concept of Hans Urs von Balthasar is still relevant not only for theology, but also for Christian philosophy.

Keywords: Hans Urs von Balthasar. Holy Trinity. Beauty. Goodness. Truth.

Balthasarov život a inšpirácie jeho teologického corpusu

Hans Urs von Balthasar¹ patrí so svojím rozsiahlym teologickým dielom k najväčším teológom v dejinách kresťanstva vôbec. Hoci nepochádzal z francúzskeho prostredia, historici dejín teológie ho zaraďujú k teológom pôsobiacim v hnutí Nouvelle Théologie. Balthasarovu teologickú činnosť ovplyvnili viaceré inšpiračné zdroje. Podstatne naňho zapôsobila problematika

---

¹ Hans Urs von Balthasar (1905 – 1988). Po štúdiách na gymnáziu u benediktínov v Engebergu a u jezuitov v rakúskom Feldkirche pokračoval v ďalšom vzdelávaní na viedenskej univerzite v odbore germanistika. V tomto štúdiu pokračoval v Berlíne, kde bol žiakom R. Guardiniho. Po skončení štúdia germanistiky pocítil povolanie stať sa kňazom a vstúpil do Spoločnosti Ježišovej. Absolvoval ďalšie teologicko-filozofické štúdiá. Bol žiakom E. Przywaru. V štúdiu pokračoval v Lyone, kde bol jeho učiteľom H. de Lubac. Po skončení štúdií a formácií bol v roku 1936 vysvätený za kňaza. Od roku 1940 pôsobil v Bazileji, kde rozvíjal intenzívnu teologickú a pastoračnú činnosť. V roku 1950 pre hlboké priateľstvo s lekárkou a mystičkou Adrienne von Speyr musel vystúpiť z jezuitského rádu. Venoval sa teologickému bádaniu a vydavateľskej činnosti. V roku 1988 bol pápežom Jánom Pavlom II. menovaný za kardinála, avšak dva dni pred prijatím tejto hodnosti zomrel. Porov. SÝKORA, F.: *Teológ krásy Hans Urs von Balthasar*. In: *Viera a život*, roč. 1999, č. 2, s. 137-141.

trinitárnej teológie a ďalšie teologické témy, ktorým sa venovali teológovia Nouvelle Théologie vo Francúzsku (najmä v zastúpení H. de Lubaca). Nemenej podstatnou inšpiráciou jeho diela je filozofická reflexia analógie bytia (analogia entis) tak, ako ju vo svojom učení interpretoval E. Przywara. Na Balthasara zapôsobil i jeho kontakt s významným protestantským teológom K. Barthom a jeho náukou o predestinácii. Najintenzívnejšie však na jeho osobu zapôsobili priateľstvo s mystičkou, charizmatičkou a lekárkou Adrienne von Speyr, ktorej bol spovedníkom i dôverníkom. Podrobne si zapisoval jej mystické skúsenosti a neskôr z nich čerpal podnety pre svoju teologickú koncepciu. Bol ovplyvnený hlavne Speyrovej mystickým náhľadom na udalosť zostúpenia Ježiša Krista do pekiel (descensus ad inferos). Balthasarovu teológiu ovplyvnili i predstavitelia filozofie dialógu F. Rosenzweig a M. Buber svojimi reflexiami dynamiky vzťahov v našom bytí vo svete.²

Analógia entis, transendentálie, vzťah viery a rozumu v kontexte Balthasarovej trinitológie

Podstatnou súčasťou Balthasarovej trinitárnej teológie je tradičná náuka o analógii bytia (analogia entis) a chápanie transcendentálnych atribútov bytia. Z filozofického pohľadu sa analógiou entis vysvetľujú dve diferencie. Prvou je ontologická diferencia medzi bytím stvoreného sveta a absolútnym Bytím, ktorým je Boh. Medzi Bytím absolútnym – Bohom, a stvoreným bytím je síce podstatná jednota vyplývajúca zo vzťahu Stvoriteľa k svojmu stvoreniu, ale v rámci tejto základnej identity jestvuje medzi nimi práve ontologická diferencia poukazujúca na ich substanciálnu rozdielnosť. Princíp analógie entis tak smeruje k istej jednote stvoreného sveta s Bohom, ale zároveň vypovedá o tom, že Boh je pre naše poznanie i radikálnym Tajomstvom. V tomto význame to slávnostne potvrdil IV. Lateránsky koncil: „Medzi Stvoriteľom a stvorením nemožno zdôrazniť nejakú podobnosť bez toho, že by sa medzi nimi nevidela ešte väčšia nepodobnosť.“³ Podľa Balthasara sú analogické i výroky o Najsvätejšej Trojici: „... výrok že Boh je „trojjediný“, zostáva rečou o nepostihnuteľnom mystériu. Len analogicky (podobnosť vo väčšej nepodobnosti!) môžeme hovoriť o osobách v Bohu, len analogicky (podobnosť vo väčšej nepodobnosti!) o „plodení“ a „vydychovaní“...“⁴ E. Przywara, ktorého dielo malo veľký vplyv na Balthasara, píše o analógii entis a Najsvätejšej Trojici: „Analógia entis ... je dimenziou pôvodne dynamickou, v ktorej fluktuuje vnútorne kreaturálne, ale tak isto i to, čo sa kladie medzi Boha a stvorenie, i tá vnútorne božská skutočnosť vyjadrená nad-transcendentálne v teologumene vnútorných božských „vzťahov“ (relationes),

---

² Porov. MIŠČÍK, P.: *Hans Urs von Balthasar – život a dielo*. In: *Verbum*, roč. 1999, č. 4, s. 38-48.

³ KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI: Trnava: SSV, 1998, s. 23.

⁴ URS VON BALTHASAR, H.: *Cesty k ujasnění. Rozlišování duchů*. Brno: CDK, 2022, s. 29.

ktorými sú Otec, Syn a Duch Svätý. Ono „bytie“, ktoré všetky filozofie berú ako základnú otázku a základný dátum všetkého ostatného, „nemá“ analógiu (následne) ako svoju kvalitu alebo svoju odvodeninu, ale analógia je bytie, a v tom je (noeticky) myslenie analógie.“⁵

Na princípe analógie bytia je založené trojstupňové vypovedanie o Bohu: via affirmationis (tvrdenie), via negationis (popieranie) a via eminentiae (vynikajúci spôsob). Boh je spravodlivý (tvrdenie), ale nie v tom zmysle, ako bežne chápeme našu ľudskú predstavu o spravodlivosti (popieranie). Boh je spravodlivý v maximálnej miere (vynikajúci spôsob).

Boha môžeme poznávať z dvoch základných prameňov. Náš prvý prameň poznávania Boha vychádza z „knihy stvorenia“. Boha môžeme rozumom poznávať zo stvorených zmyslových vecí nášho sveta. Druhým prameňom poznávania Boha je viera, ktorá nachádza oporu v „knihe Zjavenia“, teda Svätom Písme Starého a Nového zákona. V ňom sa zjavil Boh ako trojjediný Otec, Syn a Duch Svätý.

Na možnosť poznávania Boha zo stvoreného sveta poukazuje autor starozákonnej knihy *Múdrosti*, v ktorej sa píše: „Lebo z veľkosti a krásy stvorenia sa úsudkom poznáva ich Stvoriteľ.“ (Múd 13,5) Táto náuka je potvrdená v Novom zákone apoštolom Pavlom. V *Liste Rimanom* píše: „Je im predsa zjavné, čo možno o Bohu vedieť, Boh im to zjavil. Veď to, čo je v ňom neviditeľné – jeho večnú moc a božstvo – možno od stvorenia sveta rozumom poznávať zo stvorených vecí...“ (Rim 1,19) Veľmi pekne tento prameň poznávania Boha zo stvorenia približuje i *Katechizmus Katolíckej Cirkvi*, v ktorom sa píše: „Z pohybu, príčinnej účinnosti, z náhodnosti, z poriadku a krás sveta možno poznať Boha ako pôvod a cieľ vesmíru.“⁶

Pre hlbšie a živé metafyzické chápanie Boha je pre nás podstatné to, čo píše sv. Augustín v diele *O Trojici*: „V Bohu nielo žiadnych akcidentov, ale iba substancia a relácia (vzťah).“⁷ Zároveň je pre metafyzické chápanie Boha dôležité to, čo píše sv. Tomáš Akvinský v diele *O bytí a bytnosti*: „... v Bohu je bytnosť jeho samotné existovanie. Teda to existovanie, ktorým je Boh, existuje tak, že nie je už možné k nemu nič dodať. Teda svojou vlastnou čistotou je odlišným existovaním od každého iného existovania.“⁸ Z biblického pohľadu Boh zjavuje svoju podstatu Mojžišovi v príbehu o horiacom kríku, keď mu zjavuje svoje meno: „Ja som, ktorý som!“ (Ex 3,14) Tento Boh sa viditeľne zjavil v osobe Spasiteľa a Vykupiteľa Ježiša Krista, ktorý je pravý Boh a pravý človek, ako to dosvedčuje aj Jánovo evanjelium: „Keď vyzdvihnete

---

⁵ PRZYWARA, E.: *Analógia entis*. Olomouc: Refungium, 2007, s. 272-273.

⁶ KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI: Trnava: SSV, 1998, s. 20.

Je to päť ciest k Bohu sv. Tomáša Akvinského.

⁷ Sv. AUGUSTÍN.: *De Trinitate*. S. Aurelii Augustini, Opera Omnia. [cit. 2022/12/6], dostupné na internete: <http://www.augustinus.it/latín/trinita/index2.html>

⁸ AKVINSKÝ, T.: O bytí a bytnosti. In. *Antológia Patrística, Scholastika*. Trnava: Dobrá kniha, 2009, s. 159.

Syna človeka, poznáte, že Ja Som a nič nerobím sám od seba, ale hovorím tak, ako ma naučil Otec.“ (Jn 8,28) V tomto biblicky vyjadrenom „Ja Som“ kresťanská tradícia vždy videla i metafyzický obraz toho, že v Bohu splýva esencia s jeho existenciou. V ohni horiaceho kríka možno vidieť metafyzický obraz Boha chápaného ako Číry Akt (actus purus, ipsum esse per se subsistens), z ktorého prameni a zapaluje sa bytie celého stvoreného sveta. Boh stvoril svet z ničoho, udržiava ho v bytí a zároveň spolupracuje so svojim stvorením. Trojjediný Boh je naším Stvoriteľom, Vykupiteľom a Posvätitelom. Najvnútornejšou podstatou Boha je perichoretická – všetko prenikajúca láska medzi Otcom, Synom a Duchom Svätým, ktorá sa daruje stvoreniu a človeku. To potvrdzuje aj sv. Ján vo svojom *Prvom Liste*: „Boh je láska.“ (1 Jn 4, 8) Balthasar píše, že podstatou Boha je Láska: „Boh je skôr Láska sama osebe.“⁹

Na mladého Balthasara silno zapôsobil verš z prológu Jánovho evanjelia: „A slovo sa Telom stalo a prebývalo medzi nami. A my sme uvideli jeho slávu, akú má od Otca jednorodný Syn plný milosti a pravdy.“ (Jn 1, 14) V podstate môžeme povedať, že toto Jánovo vyjadrenie vo svojej hutnej koncentrácii je i zhusteným vyjadrením komplexného obsahu Balthasarovej teologickej koncepcie, v ktorej zreteľne vidí fakt, že srdcom celej kresťanskej kerygmy je fenomén lásky. Boh Otec z lásky k svojmu stvoreniu posla svojho jednorodného Syna Ježiša Krista na svet, aby ho v láske prostredníctvom smrti na kríži, ktorú podstúpil za naše hriechy, a vo svojom slávnom zmŕtvychvstaní, vykúpil a spasil. Syn zoslal Ducha Svätého, ktorý pochádza rovnako z Otca a Syna, aby vliel do srdca apoštolov a celej Cirkvi ducha lásky ako posilu pre jej vzrast a činnosť. Balthasar vidí vzťah odvíjajúci sa v rámci dynamiky medzi Bohom a človekom primárne z perspektívy lásky, z ktorej ako zo prameňa čerpá vždy novú energiu pre svoje rozvíjanie sa.

Balthasar pripodobňuje tento vzťah k intímnemu vzťahu medzi matkou a dieťaťom. Dieťa sa prebúda k uvedomeniu si seba samého, k svojmu „ja“, na základe aktivity matkinej lásky, preto prvé prejavy života dieťaťa, jeho úsmevy a pohyby celého jeho tela sú odozvami na matkine úsmevy a gestá. Kde matkine prejavy lásky v útlom štádiu vývoja dieťaťa chýbajú, existenciálne sa to negatívnym spôsobom prejaví vo fenomenálnej rovine tak, že tento úbytok sa odrazí na ochabnutom emocionálnom živote dieťaťa a spôsobí mu trvalú ujmu v jeho neskoršom živote. Podobne i človekovo „ja“ sa môže plne rozvíjať len v komunikácii s Božím TY, ktoré sa mu v jeho láske ponúka ako najbytošnejší Dar. Podľa Balthasara je vzťah Boha, ktorý je najvyšším Bytím, a jeho láskou k človeku koextenzívny a majúci rovnaký rozsah, pričom sa navzájom prelínajú. Vo svojom teologickom východisku jednoznačným spôsobom akcentuje túto personalistickú a vo svojej podstate dialogickú a amorizujúcu koncepciu vzťahu medzi Božím Bytím chápaným ako Ty, ktoré sa v láske sebazdieľa najvlastnejšiemu ľudskému

---

⁹ URS VON BALTHASAR, H.: *Cesty k ujasnění. Rozlišování duchů*. Brno: CDK, 2022, s. 29.

„ja“. Relácia Božské Ty a ľudské „ja“ je tak archetypom pre realizáciu všetkých ostatných vzťahov vo svete.¹⁰ Kontemplácia Najsvätejšej Trojice privádza človeka k bytostnej radosť: „Absolútne bytie je absolútna radosť, preto je trinitárne.“¹¹

Pravé autentické kresťanské chápanie Tajomstva Boha ho približuje ako trojjediného, ako plnosť Bytia a Lásky, ktorý je jeden vo svojej podstate a zároveň v troch Osobách Otca, Syna a Ducha Svätého. Veľmi výstižne o tom aj píše J. Ratzinger – Benedikt XVI., ktorý bol teologickým kolegom Hansa Ursa von Balthasara: „Nielen jednota je božská, aj mnohosť je niečím pôvodným a svoj vnútorný základ má v samotnom Bohu.... Boh stojí nad singulárom i plurálom. On oboje presahuje.“¹² Ďalej tento veľký mysliteľ píše: „... Boh nie je iba Logos, ale aj Dialogos, nielen myšlienka a zmysel, ale rozhovor, slovo vo vzájomnosti hovoriacich.... Teraz je jasné, že povedľa substancie, stojí dialóg, *relatio*, ako rovnako pôvodná forma bytia... To opäť znamená, že „tri osoby“, ktoré sú v Bohu, sú vo svojom vzájomnom vnútornom príklone ku sebe skutočnosťou pozostávajúcou zo slova a lásky.“¹³ Zjavené Božie meno *Ja Som* v sebe neobsahuje len metafyzickú hodnotu, ale zároveň v sebe zahŕňa i silný existenciálny význam, keď podľa súčasných biblických výskumov je možné interpretovať ho v budúcom čase, ktorý naznačuje láskyplné dialogické sklonenie sa Boha k svojmu ľudu, ako píše A. Mannaranche: „Mojžišov Boh nehovorí iba Sum, ale skôr Adsum, čo je možné vnímať ako: prídem, aby som vás vyslobodil, pretože som videl vašu úbohosť. Slovná forma naznačuje prítomnosť, ktorá trvá, a preto je vcelku správne preložiť ju budúcim časom. Božie meno je uchopené vo vzťahu, vyjadruje určitú zraniteľnosť a Božie súcitenie. Vyjadruje pomoc: som prítomný! Toto meno je ľuďom poskytnuté na prvom mieste ako prostriedok modlitby a pre to, aby zaznelo pred faraónom. Ontológia je neoddeliteľná od ekonómie.“¹⁴ Zjavenie trojjediného Boha v sv. Písme je realistické: „Každá filozofia, ktorá je hodná povšimnutia, končí v idealizme. Až zjavenie jej otvorí oči pre vyšší realizmus.“¹⁵

Z pochopiteľných dôvodov je potrebné vnímať základnú jednotu medzi rozumom a vierou vo vzťahu k Bohu. To prispieva ku koherentnejšiemu spôsobu objavovania a realizovania zmyslu v našom živote. Na vnútornú jednotu viery a rozumu upozornil i Prvý Vatikánsky koncil v *Dei Filius*: „Takto viera a rozum nielenže nemôžu byť nikdy vo vzájomnom rozpore, ale takisto si poskytujú vzájomnú pomoc: lebo zdravý rozum dokazuje základy viery a zušľachtuje ich jej svetlom osvietený – vedu o božských veciach.

---

¹⁰ Porov. ZVĚŘINA, J.: *Teologie agapé*. Praha: Scriptum, 1994, s. 368.

¹¹ URS VON BALTHASAR, H.: *Vlastnými slovy*. Trnava: Dobrá kniha, 2003, s. 9.

¹² RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Úvod do kresťanstva*. Trnava: Dobrá kniha, 2007, s. 140.

¹³ RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Úvod do kresťanstva*. Trnava: Dobrá kniha, 2007, s. 143.

¹⁴ Porov. POSPÍŠIL, C, V.: *Jako v nebi, tak i na zemi*. Praha: Krystal OP, 2007, s. 138-139.

¹⁵ URS VON BALTHASAR, H.: *Vlastnými slovy*. Trnava: Dobrá kniha, 2003, s. 27.

Viera však oslobodzuje a chráni rozum od omylov a vybavuje ho rozmanitým poznaním.¹⁶ Túto líniu jednoty medzi vierou a rozumom potvrdzuje i Druhý Vatikánsky koncil, encyklika sv. Jána Pavla II. *Fides et ratio* (1998) a encyklika *Lumen fidei* (2013) súčasného pápeža Františka.

U Boha ako absolútneho Bytia je jednota medzi jeho esenciou a existenciou, zatiaľ čo v stvorenom bytí podlieha esencia a existencia reálnemu rozlíšeniu. V tejto ontologickej diferencii je založená gnozeologická diferencia, z podstaty ktorej pramení fakt, že človek je adekvátnym spôsobom schopný poznávať iba partikulárne kontingentné stvorené súcna vo svete, zatiaľ čo poznávanie nekonečného a absolútneho Bytia Boha je možné len analogickým spôsobom, t. j. pripodobnením so stvoreným súcnom, a teda neadekvátne. Ďalším oporným bodom, z ktorého vychádza Balthasarova teológia, je náuka o transcendentálnych atribútoch bytia: bytie (*esse*) je jedno (*unum*), dobré (*bonum*), pravdivé (*verum*) a krásne (*pulchrum*) tak, ako o tom sám píše: „Usiloval som sa v dôsledku toho vybudovať filozofiu a teológiu na základe analógie, teda nevychádzajúc z abstraktného bytia, skôr z bytia, ako sa konkrétne postihuje vo svojich (nie kategoriálnych, ale transcendentálnych) vlastnostiach. A keďže transcendentálie prenikajú celé bytie, musia byť vnútorne aj naviazané. Čo je skutočne pravdivé, musí byť aj dobré, aj pekné, aj jedno.“¹⁷

Balthasarovou inšpiráciou Jánovým textom o sláve nášho Boha, jeho personalistické chápanie dialogického vzťahu medzi Božím Ty a ľudským ja i jeho ponímanie analogického charakteru celku bytia spolu s jeho transcendentálnymi vlastnosťami našlo svoj eminentný výraz v ním rozpracovanej celožitovnej trilógii: *Teologická estetika*, *TeoDrammatica* a *TeoLogica*. Ide o najzávažnejšie dielo Hansa Ursa von Balthasara, ktoré vyjadruje podstatu jeho trinitologickej teologickej koncepcie.

Krása zjavenia Boha Otca, Syna, Ducha Svätého

Táto trilógia začína *Teologickou estetikou*. „Bytie sa zjavuje, nasleduje epifánia. V nej je krásne a robí nás to šťastnými. Zjavujúc sa nám dáva, a čo nám dáva, je dobré. A dávajúc sa nám, vyslovuje sa, odhaľuje samé seba, je pravdivé (samo v sebe a v druhom, ktorému sa zjavuje). Tak sa dá predbežne načrtnúť teologická estetika. (Sláva – Herrlichkeit). Boh sa zjavuje. Zjaví sa Abrahámovi, Mojžišovi, Izaiášovi, a napokon sa zjavuje v Ježišovi Kristovi.“¹⁸ Z tohto Balthasarovho uvedenia do pertraktovanej problematiky teologickej

---

¹⁶ DOKUMENTY PRVNÍHO Vatikánskeho koncilu. Praha: Krystal OP, 2006, s. 77.

¹⁷ URS VON BALTHASAR, H.: Pokus o prehľad mojím myslením. In: *Viera a život*. Roč. 1999, č. 2, s. 143.

¹⁸ URS VON BALTHASAR, H.: Pokus o prehľad mojím myslením. In: *Viera a život*. Roč. 1999, č. 2, s. 143.

estetiky je zřejmé, že tu nejde o novú estetickú teóriu implantovanú do teológie, a nejde ani estetizáciu života veriaceho človeka. To, o čo tu primárne ide, je hlboké teologicko-fenomenologické nahliadnutie do tajomstva Božieho zjavenia v jeho sláve a kráse samotnej. Balthasarovo aplikovanie transcendentálnej vlastnosti bytia a krásy na priblíženie Božieho zjavenia patrí celkom jednoznačne k prínosom a originalite jeho teológie. Božie zjavenie nie je tak vo svojej podstate len historickým faktom, a nielenže je dobré a skutočne pravdivé, ale v jeho jadre (ako sa ono samo odkrýva pred zrakmi ľudí), je to Krása samotná, ba možno povedať, že je to krása najvyššia, ktorej prejav je viditeľný v stvorení sveta, vecí a ľudí. Balthasarova teologická estetika chce upriamiť náš zrak na zjavenie ako na formu, ktorú my ako recipienti môžeme vo svojej otvorenosti pre Boha vnímať a vidieť. Žiarivá krása Božej slávy tak, ako ju zjavenie odhaľuje, nás uschopňuje k činom a zároveň nás uchvacuje, ba doslova unáša, pričom najdokonalejším jej výrazom je udalosť Ježiša Krista ako trvalá inšpirácia pre všetkých veriacich ľudí. Toto historické zjavenie sa Božej slávy sa v osobe Ježiša Krista samo spontánne odkazuje k tajomstvu života Najsvätejšej Trojice ako jednote osôb, medzi ktorými jestvuje absolútna láska. Božia sláva sa najkrajším spôsobom vo svojej podstate odhalila v udalosti zmŕtvychvstania, v ktorom Otec oslavuje Syna, a toto oslávenie neustále pôsobí v Cirkvi pod vplyvom Ducha Svätého.¹⁹ Samotná udalosť zmŕtvychvstania však má svoj najvlastnejší zmysel pre nás kresťanov iba vo vzťahu k Ježišovej úzkosti v Getsemanskej záhrade a k smrti na kríži Golgoty. Kríž a zmŕtvychvstanie sú teda neoddeliteľnou súčasťou celkového obrazu udalosti Ježiša Krista tak, ako to nám veriacim neustále sprítomňuje Duch Svätý. „Tým získava veriaci dvojaký pohľad na Ježiša: z ducha zmŕtvychvstania chápe nevyhnutnosť kríža a z Ježišovej výzvy je schopný nasledovať ho na cestu vedenú ku krížu. Žije zo zmŕtvychvstania (ku ktorému ho zásadne priviedol krst) smerom na kríž, ale žije aj z každodenného ukrižovania smerom na zmŕtvychvstanie... Obraz našej existencie medzi zmŕtvychvstaním a krížom je zrkadlovým obrazom toho, čo nám Duch Svätý načrtáva v evanjeliu o Ježišovi Kristovi: cesta kríža a spätný pohľad od zmŕtvychvstania k životu sa vzrkadľujú do seba.“²⁰

Boh ako Dobro a dráma slobody

Spontánnym druhým pokračovaním Balthasarovej voľnej trilógie je jeho dielo *Teodramatika*, ktorej problematiku načrtáva takto: „Takto možno pokračovať v dramatike, lebo tento Boh uzatvára s nami zmluvu. Ako sa

---

¹⁹ Porov. GIBELLINI, R.: *Teológia XX. storočia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1999, s. 188-190.

²⁰ URS VON BALTHASAR, H.: Duch, objasňovateľ Ježiša, poznanie skrze kríž a zmŕtvychvstanie. In: *Viera a život*, roč. 1999, č. 2, s. 145-146.

stretáva absolútna sloboda Boha s relatívnou, ale opravdivou slobodou človeka? Nepríde ku smrteľnému zápasu medzi oboma, keď každá obhajuje voči druhej to, čo považuje za dobré, a ako také si volí? Ako bude tento boj prebiehať? Ako dopadne konečné víťazstvo?²¹ Z tohto Balthasarovho priblíženia koncepcie *Teodramatiky* je na prvý pohľad zrejmé, že jej téma vyplýva z jadra teologickej estetiky. Sláva Božieho zjavenia nie je samoúčelná – má svoj vlastný význam spočívajúci predovšetkým v tom, že krása Božej slávy nielenže svojho adresáta – človeka – uchvacuje bohatosťou svojich prejavov, ale predovšetkým toto uchvátenie má byť primárne zamerané na akciu, na konanie – teda na dobro, ktoré z tohto dialógu medzi Bohom a človekom vyplýva. Teodramatika sa tak stáva podrobnou explikáciou dobra ako ďalšej transcendentálnej vlastnosti, ktorou je bytie samotné charakterizované. Krása Božieho zjavenia človeka strháva k aktívnej účasti a participácii na ňom. Táto aktivita medzi Bohom a človekom sa odohráva prostredníctvom konkrétnych dejinných situácií a je nimi i poznačená. Balthasar vo svojej teologickej koncepcii rozširuje tradičnú náuku o analógii bytia o jej perspektívu slobody, takže sa dá povedať, že uvažuje v horizontoch analógie slobody. Vzťah medzi Bohom a človekom v jeho dejinnej dráme a ustavične prebiehajúcom zápase medzi obidvoma sa odohráva v perspektíve absolútnej slobody, ktorou disponuje Boh, a medzi relatívnou s determinovanou slobodou človeka. S istou dávkou zjednodušenia možno povedať, že Sväté Písmo je dejinným vyjadrením závažnosti tohto zápasu – Adamovým prvotným dedičným hriechom začínajúc, pokračujúc následnými zlyhaniami a vyvrcholíac až v Ježišovej výkupnej smrti na kríži a v jeho sláve zmŕtvychvstania. Podľa Balthasara Ježišovo zmŕtvychvstanie je potrebné vnímať trinitárne: „Vzkriesenie je trinitárna udalosť. Boží Syn svojou smrťou na kríži splnil svoju úlohu, so svojím ľudským duchom odovzdal Otcovi takisto svojho svätého ducha poslania. Ako človek nemôže sám vstať zmŕtvych, Otec je „Boh živých“ (Rim 4, 17) vzkriesil Syna, aby ako znovuzjednotený s Otcom poslal Božieho ducha cirkvi.“²² Z celej histórie spásy, ako je vyjadrená v biblických spisoch, vyplýva fakt, že Boh neustále vyvíja aktivitu, aby mohol človeka priviesť na správnu cestu, a to nie kvôli vlastnej spokojnosti alebo svojmu dobrému pocitu, ale pre dobro človeka samotného. Veď Sväté Písmo nie je od reality vzdialenou mytologickou koncepciou, ale odráža skutočnosť takú, aká vo svojej podstate je. Sväté Písmo nehovorí len o víťazstvách a povznášajúcich udalostiach a postavách, ale informuje nás i o najrozmanitejších dejinných prehrách, ako i o mnohých existenciálnych krízach človeka. Boh vo svojej transcencii nie je ďaleko od sveta, ale zúčastňuje sa na zápase i v konkrétnych

---

²¹ URS VON BALTHASAR, H.: Pokus o prehľad mojím myslením. In: *Viera a život*. Roč. 1999, č. 2, s. 144.

²² URS VON BALTHASAR, H.: *Trojité věnec*. Karmelitánske nakladateľstvo: Kostelní Vydří, 1995, s. 50.

imanentných dejinách. Tento zápas o dobro sa neskončil biblickým zjavením, ale pokračuje v dejinách sveta a Cirkvi naďalej. Najhlbším vyjadrením starostlivosti Boha o dobro človeka je osoba Bohočloveka Ježiša Krista, ktorý sa v poslušnosti voči Otcovi dobrovoľne a s láskou zriekol svojej rovnosti s ním a prijal ľudskú prirodzenosť a svoje poslanie zavŕšil a vystupňoval v smrti na kríži za naše hriechy. V tomto kenotickom sebadarovaní Ježiš Kristus posilňovaný Duchom Svätým nám zabezpečil trvalú spásu, ale i nádej našej existencii vo svete. Boh neustále pozýva človeka do života v spoločenstve s ním. „V Kristovi sa môže stvorený človek milosťou stať teologickou osobou, (čiže synom Otca), ktorá sa musí podieľať kvalitatívne a neopakovateľným spôsobom na Kristovom poslaní, ktoré sa uskutočňuje prostredníctvom prebývania Ducha Svätého v ňom ako v bydlisku božských osôb.“²³ Je to v hĺbke existenciálnej sféry človeka najmä týkajúce sa jeho slobody a jeho spoločenstva Boha prijať alebo radikálne odmietnuť. Tu nastáva onen dramatický stret medzi Božou vôľou spasiť človeka a jeho vôľou nechať sa pozvať alebo zanevrieť na toto láskavé pozvanie. Kontexty kristológie Hans Urs von Balthasar dôsledne zasadzujú do teocentrickej a trinitárnej perspektívy vzťahu medzi imanentnou Trojicou, ktorá hovorí o tom, ako jestvuje Boh sám v sebe a ekonomickou Trojicou, ktorá tematizuje jeho zjavenie v dejinách v osobách Božieho Syna Ježiša Krista a vyliatím Ducha Svätého: „Balthasar interpretuje poslanie Syna ako ekonomický pôvod skrze splodenie (processio ako generatio) Syna Otcom v imanentnej Trojici a vdýchnutie Ducha do cirkvi ako ekonomickú formu pôvodu skrz vdýchnutie (processio ako spiratio) Svätého Ducha Otcom a Synom v imanentnej Trojici.“²⁴

Trojediný Boh ako Pravda

Systematickým zavŕšením trilógie Hansa Ursa von Balthasara je dielo *Teologika*. V tomto diele podáva vysvetlenie faktu, že Boh ako najvyššie Bytie je aj v skutočnosti pravdivý. V žiadnom prípade nejde o abstraktné a čisto logické cvičenie. Teologika je výrazom pre existenciálne uchopenie Pravdy Božieho zjavenia. Ježišova výkupná obeta na kríži má tiež trojičný charakter: „V tomto aspekte je Kristov kríž prežarujúci ($\delta\iota\alpha$), prostredník zmierenia medzi Otcom a nami, čo sme vďaka Duchu prebývajúcemu v nás, jeho deťoch (Rim 8,15). Predpokladom tejto jedinej možnej lektúry kríža je, že Božia láska pretrpela celú priepasť ľudského nesúhlasu.“²⁵ Nejde len o to, že Ježišom ohlasovaná radostná zvesť Božieho kráľovstva je pravdou, ale ide i o to, že je to ontologická dimenzia pravdy. Veď Ježiš Kristus sám osebe

---

²³ GIBELLINI, R.: *Teológia XX. storočia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1999, s. 192.

²⁴ GIBELLINI, R.: *Teológia XX. storočia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1999, s. 193.

²⁵ URS VON BALTHASAR, H.: *Teológia troch dní*. Trnava: Dobrá kniha, 2009, s. 161.

v Jánovom evanjeliu explicitne túto ontologickú pravdu o svojej osobe potvrdil, keď povedal: „Ja som cesta, pravda a život.“ (Jn 14, 6) Pravda, ktorou je Kristus ako interpret a ako interpretovaný Duchom, je zároveň „slávou“ a „dobrotou“: je slávou ako prejav, ktorý nemá analógiu vo svete, slávou Boha vo svete, a je prejav milosti alebo lásky Otca voči svetu.²⁶ Veriaci ľudia teda vo svojich konkrétnych životoch sa majú predovšetkým obracať k tejto zjavenej Pravde, v ktorej je Ježiš Kristus schopný rozlišovať pravdu od nepravdy, ktorej eminentným výrazom je hriech, ktorý sa vo svete pácha. Akceptovať a znútorniť túto zjavenú pravdu nie je vždy a všade ľahké, ale poslanie o nej svetu svedčiť a rozvíjať v jej perspektíve svoju existenciu patrí k neodmysliteľnému a autentickému životu kresťana.

Jednotu ako ďalšiu neodmysliteľnú súčasť transcendentálnych vlastností bytia Boha chápe Balthasar v nadväznosti na dve základné dogmy katolíckej Cirkvi. Najvýznamnejšia je jednota, ktorú vyjadruje dogma o živote Najsvätejšej Trojice. Je to jedna Božská prirodzenosť obsiahnutá v troch osobách Otca, Syna a Ducha Svätého, ktoré sú vo vzájomnom dialogickom a perichoretickom vzťahu prepletené absolútnou láskou: „Syn zjavuje Otca v Duchu Svätom.“²⁷ Túto trojičnú jednotu ďalej potvrdzuje Ježišova Kristova božská a ľudská prirodzenosť chápaná v jednej osobe (tiež podchytená dogmou), v perspektíve ktorej sa zračí tiež jednota Stvoriteľa a stvorenia. „Kresťanská odpoveď je obsiahnutá v oboch základných dogmách o Trojici a Vtelení. V trinitárnej dogme je Boh jeden, dobrý, pravdivý a krásny, lebo je v svojej podstate láska a láska predpokladá jedného, druhého a jednotu. Ak treba v Boha položiť druhého, Slovo, Syna, potom nie je inakosť stvorenia nijakým opovrhnutím, nijakým ponížením, nijakým odpadnutím, ale obraz Boha bez toho, že by bolo Bohom samotným. Keďže Syn je večnou ikonou Otca, bude môcť prijať do seba bez protirečenia obraz, ktorým je stvorenie, precistiť ho bez toho, aby ho vo falošnej mystike rozrušil, a uviesť ho do communia božského života.“²⁸

Nepopierateľným prínosom Balthasarovho diela je i jeho teologická reflexia tajomstva liturgie Veľkej noci. Zelený štvrtok premknutý úzkosťou Getsemanskej záhrady, ktorú prežíval Ježiš Kristus, je anticípáciou nasledujúcich závažných udalostí. Veľký piatok vyjadruje Ježišovu smrť na kríži. Biela sobota vyjadruje zostúpenie Ježiša Krista k mŕtvym a Veľkonočná nedeľa je radostnou zvesťou o Ježišovom zmŕtvychvstaní. V centre Balthasarovho záujmu stojí predovšetkým tajomstvo Bielej soboty, keď Kristus zostúpil k mŕtvym. Pri teologickom odhaľovaní tajomstva skrytého v zostúpení k mŕtvym, je

---

²⁶ Porov. GIBELLINI, R.: *Teológia XX. storočia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1999, s. 195.

²⁷ URS VON BALTHASAR, H.: *Vlastnými slovami*. Trnava: Dobrá kniha, 2003, s. 68.

²⁸ URS VON BALTHASAR, H.: Pokus o prehľad mojím myslením. In: *Viera a život*. Roč. 1999, č. 2, s. 144.

Balthasar inšpirovaný mystickými skúsenosťami Adrienne von Speyr, ktorá túto udalosť interpretuje s ohľadom na stav hriechom postihnutých ľudí, keďže vo svojej opustenosti Bohom Kristus zvnútra a v radikálnej skúsenosti smrti s láskou solidarizuje i s tými, ktorí vedome a slobodne odmietli Boha. „Treba uvážiť, či Boh nemá slobodu môcť sa stretnúť s hriešnikom, ktorý sa od neho odvrátil, a to v podobe bezmocného ukrižovaného Bohom opusteného brata... Tu nemožno hovoriť o žiadnom znásilnení, ak sa Boh tomu, kto si zvolil úplnú samotú stavu iba sám pre seba (hádam treba povedať: myslí si, že si to zvolil) v jeho opustenosti zjaví ako ešte opustenejší. Aby sme toto mohli prijať, musíme pripomenúť...že svet so svojimi slobodnými osudmi ľudí bol už vopred stvorený v tajomstve Božieho Syna darovaného pre našu spásu a jeho zostúpenie je apriori hlbšie ako tá hĺbka, ktorú môže dosiahnuť vo svete stratený človek. Aj to, čo voláme peklo, hoci je to miesto zavrhnutia, je to ešte vždy kristologické miesto“.²⁹ V teologickom spore medzi infernalizmom (sv. Augustín, sv. Tomáš Akvinský, Kalvín), ktorý podriaďuje univerzalistické texty Biblie textom hrozby a s istotou potvrdzuje existenciu zatratených v pekle a zástancami apokatastázy (K. Barth, K. Rahner, sv. Terézia z Lisieux, A. von Speyr), ktorý podriaďuje naopak texty hrozby univerzalistickým textom sv. Písma, udržiava Balthasar napätie v oboch sériách textov a obhajuje „povinnosť nádeje pre všetkých.“³⁰ Tu je zrejmé, že spravodlivosť a milosrdenstvo treba vnímať v ich podstatnej jednote. Spravodlivosť bez milosrdenstva by totiž sklzla do tyranie a milosrdenstvo bez spravodlivosti by sa premenilo na anarchiu. Výstižne o ich podstatnej jednote píše Hans Urs von Balthasar vo svojej knihe *Síla kresťanskej nádeje*: „Kto vidí iba Božiu spravodlivosť, je schopný dúfať rovnako málo, ako ten, kto je uprený jedine na jeho milosrdenstvo: obaja prepadajú beznádeji, prvý zúfalstvu, druhý trúfalosti. Jediná nádej je pravá, všetky protiklady presahujúca realita Boha, ktorého milosrdenstvo je jeho spravodlivosťou a ktorého spravodlivosť je jeho milosrdenstvom.“³¹

Na túto Balthasarovu náuku o Kristovom zostúpení do pekla, kde sa v existenciálnom stretnutí stretá sám opustený s opustenosťou a samotou hriešnikov, nadväzuje i jeho eschatologická náuka o apokatastasis. Táto náuka pochádza od východných cirkevných otcov, predovšetkým od Origena, a hovorí o znovuobnovení všetkého stvorenia do stavu dokonalej blaženosti, pričom tento stav dosiahnu i hriešnici a zatratení ľudia. Balthasar túto náuku, ktorá nebola tradíciou Cirkvi prijatá, však podstatným spôsobom modifikuje. Akceptuje fakt možnosti zatratenia pre ľudí, ktorí sa vo svojej slobode vzopreli Bohu. Na druhej strane však poukazuje i na nádej vykúpenia pre

---

²⁹ MIŠČÍK, P.: Hans Urs von Balthasar. Život a dielo. In: *Verbum*, roč. 1999, č. 4, s. 44.

³⁰ Porov. GIBELLINI, R: *Teológia XX. storočia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 194.

³¹ URS VON BALTHASAR, H.: *Síla kresťanskej nádeje*. Olomouc: Velehrad, 1995, s. 114-115.

všetkých, ktorá pramení vo vyvolení Božieho Syna.³² Nádejou nech sú nám aj slová z *Dennička* sv. Faustíny, v ktorom jej Kristus adresuje slová: „Kým prídem ako spravodlivý Sudca, najprv prichádzam ako Kráľ milosrdenstva.“³³

Okrem trinitárnych, kristologických a eschatologických aspektov Balthasarovej teológie môžeme nazrieť i na jeho starosť o podstatu samotnej Cirkvi. V náčrte svojej eklezioológie ponúka originálny pohľad na vznik Cirkvi. „A práve iba tento základný akt z nazaretskej izby uskutočňuje Kristovu Cirkev ako katolícku. Jej katolicita spočíva v nepodmienitosti Máriinej odpovede „Ecce ancilla“, ktorý otvára nekonečný priestor ako odpoveď stvorenia na nekonečne sa dávajúcu Božiu lásku.“³⁴ Hans Urs von Balthasar takýmto spôsobom rozširuje horizonty pohľadu na vznik fenoménu Cirkvi. Obohacuje tradičnú nauku o vzniku Cirkvi, ktorú Ježiš Kristus zveril apoštolovi Petrovi a jeho nasledovníkom o tento mariologický, či lepšie povedané mariánsky aspekt. Panna Mária je tak skutočne podľa neho Matkou Cirkvi – ako sa modlíme v Loretánskych litániách. Jej odvážne fiat Bohu, ktoré bolo reakciou na pozvanie zapojiť sa do plánu spasenia ľudstva, je naozajstným zrodom Kristovej Cirkvi.

Záver

Z nášho pohľadu na teológiu Hansa Ursa von Balthasara je zrejmé, že išlo o nesmierne rozhladeného mysliteľa, ktorý bol pevne zakorenený v tradícii Cirkvi. Náročnosť jeho diela by nás nemala odrádzať, ba práve naopak – mala by nás primknúť k hlbšiemu porozumeniu jeho teologického odkazu. Srdcom teológie Hansa Ursa von Balthasara je detailne rozpracovaná nauka o Najsvätejšej Trojici. Trinitologický kontext koncepcie Hansa Ursa von Balthasara je najoriginálnejším príspevkom jeho teológie pre nás. Podľa jeho žiaka Klauza Hemmerleho v knihe *Tézy k trojičnej ontológii* (ktorú do slovenčiny preložil profesor Peter Volek) Balthasarovo hlboko teologické chápanie trojjediného Boha Otca, Syna a Ducha Svätého má nielen teoretické aspekty, ale malo by sa pretaviť i do praktickej, každodennej roviny spirituality človeka.

---

³² Porov. MIKLUŠČÁK, P.: *Nádej v naplnenie. Náčrt eschatológie*. Dolný Kubín. Zmo, 1996, s. 137-138.

³³ Sv. FAUSTÍNA KOWALSKÁ.: *Denniček. Božie milosrdenstvo v mojej duši*. Doľany: Zaex, 2015. s. 68.

³⁴ URS VON BALTHASAR, H.: *Co je na Cirkvi to katolícké*. Brno: Nakladatelství Cesta, 1990, s. 10.

Bibliografia

- AKVINSKÝ, T.: O bytí a bytnosti. In. *Antológia Patristika, Scholastika*. Trnava: Dobrá kniha, 2009, ISBN 978-80-71-7141-623-4.
- Sv. AUGUSTÍN.: *De Trinitate*. S. Aurelii Augustini, Opera Omnia. [cit. 2022/12/6], dostupné na internete: <http://www.augustinus.it/latin/trinita/index2.html>.
- DOKUMENTY PRVNÍHO VATIKÁNSKEHO KONCILU. Praha: Krystal OP, 2006, ISBN 80-85929-85-6.
- Sv. FAUSTÍNA KOWALSKÁ.: *Denníček. Božie milosrdenstvo v mojej duši*. Doľany: Zaex, 2015, ISBN 978-80-89676-55-2.
- GIBELLINI, R.: *Teológia XX. storočia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1999, ISBN 80-7165-223-7.
- HEMMERLE, K.: *Tézy k trojičnej ontológii*. Ružomberok: Verbum, 2017, ISBN 978-80-561-0453-8.
- KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI.: Trnava: SSV, 1998, ISBN 80-7162-253-2.
- MIŠČÍK, P.: *Hans Urs von Balthasar – život a dielo*. In: *Verbum*, roč. 1999, č. 4, ISSN 1210-1605, s. 38-48.
- POSPÍŠIL, C, V.: *Jako v nebi, tak i na zemi*. Praha: Krystal OP, 2007, ISBN 978-80-7195-123-0.
- PRZYWARA, E.: *Analogia entis*. Olomouc: Refungium, 2007, ISBN 978-80-86715-01-8.
- RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Úvod do kresťanstva*. Trnava: Dobrá kniha, 2007, ISBN 978-80-7141-562-6.
- Sväté Písmo*. Trnava, SSV, 1996. 2623 s. ISBN 80-7162-1152-8.
- SÝKORA, F.: *Teológ krásy Hans Urs von Balthasar*. In: *Viera a život*, roč. 1999, č. 2, ISSN 1335-6771, s. 137 – 141.
- URS VON BALTHASAR, H.: *Cesty k ujasnění. Rozlišování duchů*. Brno: CDK, 2022, ISBN 978-80-7325-539-8.
- URS VON BALTHASAR, H.: *Co je na Církvi to katolické*. Brno: Nakladatelství Cesta, 1990, ISBN 80-900087-6-3.
- URS VON BALTHASAR, H.: *Duch, objasňovateľ Ježiša, poznanie skrže kríž a zmŕtvychvstanie*. In: *Viera a život*, roč 1999, č. 2, ISSN 1335-6771, s. 145-146.
- URS VON BALTHASAR, H.: *Pokus o prehľad mojím myslením*. In: *Viera a život*. Roč. 1999, č. 2, ISSN 1335-6771, s. 143.
- URS VON BALTHASAR, H.: *Síla kresťanskej naděje*. Olomouc: Velehrad, 1995, ISBN 80-85966-01-8.
- URS VON BALTHASAR, H.: *Teológia troch dní*. Trnava: Dobrá kniha, 2009, ISBN 978-80-7141-640-1.
- URS VON BALTHASAR, H.: *Trojitý věnec*. Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľstvo, 1995, ISBN 80-7192-018-5.

Ondrášik, I., Ondrášiková, K.:

Hans Urs von Balthasar: Najsvätejšia Trojica v srdci teológie

---

URS VON BALTHASAR, H.: *Vlastnými slovami*. Trnava: Dobrá kniha, 2003, ISBN 80-7141-396-8.

ZVĚŘINA, J.: *Teologie agapé*. Praha: Scriptum, 1994, ISBN 80-85528-20-7.

PhDr. Ivan Ondrášik, PhD.

Klinika hematológie a transfuziológie

Ústredná vojenská nemocnica SNP Ružomberok – FN

Ul. gen. M. Vesela 21, 034 26 Ružomberok

ivan.ondrasik@gmail.com

RNDr. Katarína Ondrášiková

Katedra laboratórných vyšetrovacích metód v zdravotníctve

Katolícka univerzita v Ružomberku, Fakulta zdravotníctva

Námestie A. Hlinku 48, 034 01 Ružomberok

katarina.ondrasikova@gmail.com